

Bebyggelsesarkæologisk Tænk tank

- Hvad er bebyggelsesarkæologi? -

Arbejdsrapport fra møde d. 12. november 2011

Deltagere: Alice Lundgren, Amanda Stevne Jørgensen, Anna Beck, Dan Rasmus Winther, Katrine Kølle Hansen, Katrine Riis, Kent Laursen, Lars Haugesten, Matteo Pilati, Mette Løvschal, Olga Sjøstrand, Steen Frydenlund Jensen

Arbejdsrapport udarbejdet af Anna S. Beck med udgangspunkt i egne og Katrine Kølle Hansens noter

Formål

Ved det stiftende møde i tænketanken (d. 10. september 2011) blev det vedtaget at starte tænketankens arbejde med tre møder, hvor formålet først og fremmest er at skabe et forum, hvor de overordnede aspekter af bebyggelsesarkæologien kan blive diskuteret. Formålet er derigennem at indkredse hvad bebyggelsesarkæologi er - overordnet set, teoretisk og metodisk. Dette er det første møde i denne række.

På det første møde var emnet: Hvad er bebyggelsesarkæologi? Formålet med dette emne var at diskutere definitionen af bebyggelsesarkæologi for derigennem at afklare og indkredse begrebet 'Bebyggelsesarkæologi'. Formålet var dog ikke nødvendigvis at blive enige om én fælles definition, men at afklare hvad deltagerne hver især mener med begrebet bebyggelsesarkæologi.

Desuden var en del af formålet også at diskutere hvilke styrker og svagheder, der findes inden for dansk bebyggelsesarkæologi i dag, for derigennem at indkredse emner, som netværket kan arbejde videre med på de kommende møder og i fremtiden. Formålet var således ikke på nuværende tidspunkt at finde svar, men derimod at finde ind til spørgsmålene.

Buzzwords

Som forberedelse til mødet havde alle deltagere fået til opgave at medbringe tre buzzwords, som for dem er forbundet med og beskriver bebyggelsesarkæologien. Buzzwordsene skulle fungere som udgangspunkt for diskussionen. Følgende buzzwords blev nævnt - her listet i den rækkefølge de blev nævnt ved mødet (dobbeltgængere er taget ud):

Typologi	Mobilitet
Relationer	Udgravningshistorik
Refleksiv udgravning/metode	Arkitektens udbredelse
Sociale forhold	Dagligdag
Fremtid	Kommunikation
Samfund	Beboelse
Mennesker	Strategi
Økonomi	Konsekvens
Gård	Definitioner
Hus	Topografi
Grube	Strukturer
Rumlighed	Landskab
Perception	Bebyggelse
Arkitektur	Arkæologi
Digital/3d	Teknologi
Regionalitet	Samspil
Funktionsanalyser	Dateringer

Diskussion

Diskussionen tog sin start i en gennemgang af hvert buzzword, hvor ordets betydning blev diskuteret. Desuden blev det vurderet hvorvidt emnet var noget som der er taget hånd om i den bebyggelsesarkæologi vi har i dag eller om det er noget som der bør gøres mere ud af. Det viste sig hurtigt, at selvom der var overlap, var hvert ord udgangspunkt for nye aspekter af begrebet bebyggelsesarkæologi, som hver især kunne være emner, der var værd at dykke dybere ned i.

Den følgende gennemgang af stikord fra diskussionen er grupperet efter buzzword men således, at buzzwords, der berører dele af samme emne står nogenlunde efter hinanden.

- * Typologi: Har fyldt meget i bebyggelsesarkæologien, i dag stadig primær dateringsmetode for bebyggelser - både hustypologi og genstandstypologi. Samtidig gennem lokale typologier, at regionale variationer er blevet studeret. Der kan være problemer med de typologier, som vi arbejder med i dag, da de fx ikke er opdaterede med de mange fund, der er gjort inden for de sidste 10-20 år. Desuden har de haft en skæv fokus på vstdanske lokaliteter, som der stadig ikke er rettet op på. Typologierne er ofte taget for en 'sandhed' om udviklingen frem for et arkæologisk værktøj.
- * Dateringer: Har haft et stort fokus i bebyggelsesarkæologien - ligesom inden for al anden arkæologi har det primære spørgsmål i mange år været: hvor gammelt er det? Ofte kun dertil vi når i tolkningerne. Emnet dækker både typologiske dateringer, stratigrafiske og naturvidenskabelige dateringer. Selvom der er nogle ting, som vi mener a have styr på er der stadig problemer og diskussionen af dateringer og dateringsmetoder må ikke stoppe.
- * Refleksive udgravninger og metoder: det sker ofte på individuelt plan, men vi mangler nogle mere overordnede refleksioner over metode. Der er sjældent plads til metodisk refleksion i overordnede sammenhænge, men er det ikke mest et spørgsmål om prioritering?
- * Udgravningshistorik: Det er tydeligt, at metodeudviklingen bærer præg af den rækkefølge de forskellige anlægstyper er blevet opdaget/defineret. Vi skal gøre os udgravningshistorikken bevidst for at kunne gøre os fri af den - 'tænke ud af boksen'.
- * Digital arkæologi, 3D, og GIS: Er der bestemt blevet arbejdet med, men mest på enten det rent udbredelsesmæssige aspekt eller det formidlingsmæssige aspekt. Det skal videreudvikles og potentialerne udnyttes bedre.
- * Definitioner: Der bliver arbejdet med definitioner inden for bebyggelsesarkæologien (definitioner af hustyper, definitioner af bebyggelsestyper mv.), men er de gældende definitioner dækkende for den bebyggelsesarkæologi, som vi ønsker? Vi skal passe på, at definitionerne ikke bliver spændetrøjer, så de begrænser udfoldelserne inden feltet. Der efterlyses mere diskussion af definitionerne.
- * Gård og hus: Vores materielle grundlag - de udgør bebyggelsen. Hvordan kan vi få nye vinkler på materialet? Med hensyn til gårdstørrelser og strukturer - hvordan påviser vi samhørighed mellem bygninger → gårdsenheder.
- * Gruber: Vi er ikke gode til at forstå og bruge gruberne i den overordnede tolkning af gårdbebyggelserne. Hvordan har en gård set ud med store gruber i nærheden - det er ikke kun et funktionelt anlæg, men også et mentalt og æstetisk fænomen.
- * Mennesker: Vi har været for dårlige til at tænke mennesket ind i bebyggelsen! Bør mennesket ikke være udgangspunktet for bebyggelsesarkæologien? Det ville være rart med et større og bredere teoretisk grundlag ved bl.a. at bruge antropologiske teorier omkring mennesket. Er databaser så som Fund og Fortidsminder med til at gøre fundene til objekter løsrevet fra menneskene, der har bygget og boet?
- * Beboelse: Begrebet beboelse er kædet sammen med mennesket, det er menneskets ophold og liv i bygningerne. Der er dog også beboelse ud over bygningerne - af landskaber. Beboelse forudsætter begreb om rumlighed.
- * Økonomi: Der er arbejdet en del med økonomi ud fra et bebyggelsesperspektiv - hvilken funktion har den enkelte boplads haft, hvad har der været produceret og hvad har ressourcerne været? Fokus har dog overvejende været funktionalistisk og således er det menneskelige/kulturelle aspekt blevet nedtonet. Det er dog omvendt vigtigt stadig at undersøge økonomien, men måske gøre det ud fra en bredere opfattelse af hvad begrebet dækker over.
- * Mobilitet: Mobilitet har været dækket i nogle perioder mere end andre, men er et emne som nok er blevet noget

overset. I bebyggelsesarkæologien har man haft en tendens til at fokusere på bebyggelsen og ikke hvordan man har boet i landskabet dvs. alle aspekter af beboelsen. Om der fx har været sæsonforskelle mv. Giver et statisk billede af bebyggelsen. Tid/årets gang er også et element af dette emne.

* Dagligdagen: Hvad har dagligdagen rummet? Har hovedsageligt været et økonomisk og funktionelt spørgsmål indtil videre, men bør opfattes bredere - hvilken hverdag har man haft - fx i modsætning til fest.

* Relationer og samspil: Det har nok været underprioriteret at se på relationer og samspil mellem forskellige bebyggelser - selvom det for visse perioder og især visse samfundslag har været et veldiskuteret emne. Vi bliver ofte bremset af udgravningsgrænsen som grænse for vores fokus og forståelse af den enkelte plads. Udgravningsgrænsen er dog som regel temmelig arbitrær og bør derfor tænkes ud over.

* Sociale forhold: Der har været stort fokus på de sociale forhold og status i udforskningen af bebyggelsen, men det er som regel med et temmelig ensidigt fokus på højstatus pladser. Det er dog en farlig ting at gøre ved at ignorere de mere almindelige bebyggelser, får man ikke det fulde billede med - kan basere tolkninger på anakronistiske tolkningsmodeller.

* Samfund og strukturer: Her gælder også at der har været en skæv fokus på højstatus pladser på bekostning af de mere almindelige - også i en evaluering om hvad en højstatus og en lavstatus plads har været på det pågældende tidspunkt - stemmer det overens med vores tolkninger?

* Arkitektur: Inden for bebyggelsesarkæologien har der været arbejdet meget med rekonstruktioner og det byggetekniske. Der har til gengæld ikke været skævet så meget til arkitekturteori, som ellers kunne bidrage med nye perspektiver på bygningerne og indretningen af fortidens bopladser.

* Teknologi: Hvordan forklarer vi den teknologiske udvikling? Hvad har gjort at der sker en udvikling - og hvad har gjort at man har holdt fast i en tradition. Vi skal nok ikke kun se på perioder med ændringer men også fokusere på perioder hvor teknologien er nærmest kontinuerlig.

* Funktionsanalyser: Der er blevet lavet en del funktionsanalyser, selvom det altid er en begrænsende faktor med bevaringsforholdene. Har vi bare fået lavet en standarddefinition som vi tænker ned over materialet? Hvad med økonomibygningerne - hvad var deres funktion/funktioner? Multifunktionelle bygninger?

* Rumlighed: Normalt arbejder vi med udgravningsplanerne i 2 dimensioner, vi har ikke været gode til/ tilladt os selv at tænke rumligheden ind. Hvordan har bopladserne været opbygget? Hvordan har den spillet sammen med landskabet og de øvrige aktiviteter i dette? Forsøge at sætte sig ind i deres opfattelse af rumlighed - selvom det har sine begrænsninger.

* Perception: En fænomenologisk tilgang til bebyggelsesarkæologien er generelt underprioriteret. Den kan også være problematisk, men kan hjælpe til med bl.a. at få en bredere opfattelse af rumligheden på bopladserne.

* Topografi: Er et element som arkæologer altid har haft fokus på når man taler om bebyggelse og bebyggelsesarkæologi - både i fht. at forstå bopladsernes funktion og placering såvel som et redskab til at 'forudsige' hvor bopladserne ligger i udgravningssituationen. Problemet er at topografien nok har været for dominerende i fht. at forstå bopladserne. Den har nok spillet en rolle for placeringen af bopladserne, men har ikke udgjort en ufravigelig regel - hvilket kan ses at når vi kigger efter bebyggelsen andre steder end på de sydvendte bakkeskråninger så finder vi den også her.

* Landskabet: Landskabet har mest været en del af bebyggelsesarkæologien i sammenhæng med topografi og ressourcer, men hvilken betydning har mennesket tillagt landskabet? Hvad har andre bebyggelser, tidligere bebyggelser og fx gravhøje betydet for aflæsningen af landskabet? Landskabet repræsenterer et bredere perspektiv på bebyggelsen.

* Regionalitet og arkitekturens udbredelse: Der er i visse sammenhænge blevet arbejdet med regionalitet, men ikke nok og slet i en grad så vi forstår forskellene og lighederne. Hvordan er disse ligheder/forskelle blevet kommunikeret rundt - og hvad betyder de?

* Kommunikation: Kommunikation har ikke haft nogen stor plads i bebyggelsesarkæologien, selvom veje og handel selvfølgelig har været undersøgt. Kommunikation hænger dog også sammen med landskab og mobilitet

* Arkæologiske strategier: Er de nationale strategier vejen frem? En overordnet diskussion ville være velkommen.

* Fremtid: Ting som man gerne vil satse mere på er vidensdeling, metodeudvikling - metoder der kan give os ny viden, samarbejde med naturvidenskaberne.

Efter gennemgangen diskuterede vi mere overordnet hvad bebyggelsesarkæologi er og især hvad den er i Danmark i dag.

Styrker i dansk bebyggelsesarkæologi:

- nogle perioder/ områder er ret velbelyste typologisk.
- fladeudgravninger og stor skala
- repetitionsarkæologien
- centralregister
- åbenhed for forskellige tolkninger, fokus på mange perioder
- decentral struktur med tiltro til de enkelte arkæologer

Svagheder i dansk bebyggelsesarkæologi:

- mangler vidensdeling
- for meget fokus på det konkrete, frygt for at tolke
- manglende fokus på relation, samspil og sammenhænge
- manglende refleksion over teori og metode
- manglende udvikling, statisk
- styret af databaser og databasekategorier
- for lidt fokus på landskab og rumlighed

Konklusion

Som konklusion på dagens diskussion kan man samle de diskuterede emner i nogle overskrifter:

En diskussion om hvad det er vi undersøger - *bebyggelse vs beboelse* - undersøger vi alene de materielle levn efter bygninger eller undersøger vi hvordan mennesker har levet og boet.

En diskussion om hvilket perspektiv man tilstræber - skal bebyggelsesarkæologien belyse *fortidens bebyggelse 'set indefra' eller 'set udefra'* (emisk/etisk perspektiv)

En diskussion af de forskellige skalaer som bebyggelsesarkæologien kan foregå på:

Perception – mikroskala , individets ageren, den enkeltes oplevelser, følelser og meninger

Relationer - mennesker imellem, de sociale sammenhænge - familie, stamme, landsby, klasser.

Kontekst - makroskala, samfundet og strukturerne, som til en vis grad styrer menneskers ageren, landskab

Tilgange - metode , teori, definitioner, videnskab

En diskussion af *Hvad skal vi bruge det enkelte individs ageren til?* Det giver et formidlingsperspektiv og udgangspunkt for vores forståelse af hvad der er foregået i forhistorien, men hvordan gør det os klogere på samfundet som helhed? Viser det hvad det er for valg, der tages indenfor de givne sociale rammer? Mønstre og variationer på lidt mere overordnet skala er nok det vi bedst kan arbejde med, men grundlaget vil altid være de individuelle handlinger.

Der blev generelt efterlyst *refleksion over metoderne og over de teoretiske baggrunde*, som vi bygger feltet på. Der mangler muligvis et forum hvor sådanne diskussioner kan fortsætte.

De markerede overskrifter (markeret i kursiv) vil være udgangspunktet for det videre arbejde med at indkredse tænketankens fokuspunkter.

16. januar 2012 Anna S. Beck